

BAĞCILIK YAPILAN İLLERDE BAĞCILIK POTANSİYELİ VE HÂKİM ÜZÜM ÇEŞİTLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Yüksel SAVAŞ¹, Selçuk KARABAT², Şener UYSAL²

¹Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, MANİSA

²Dr., Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, MANİSA

Geliş tarihi / Received: 11.09.2017, Kabul tarihi / Accepted: 20.06.2018

ÖZET

Bu çalışmada bağcılık yapılan illerimizde bağcılığın mevcut durumu ve üzüm çeşitlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. TÜİK verilerine göre Bağcılık yapılan iller ve öne çıkan ilçelerden anket yoluyla veriler toplanmıştır. Anketler belirlenen 189 İl ve İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğüne posta ile gönderilmiş ve bağcılıkla ilgili sorumlu personelce doldurulması istenmiştir. Ankette muhataplardan sorumluluk alanlarında hali hazırda bağcılık yapılan bölgeleri, bu yerlerde mevcut bağ alanlarını ve hâkim üzüm çeşitlerini belirtmeleri yanında bağcılık yapılmayan ama bağcılığa elverişli olabilecek yerleri de bildirmeleri istenmiştir. Yanıt alınan 137 kurumdan toplanan veriler il bazında derlenmiştir. Üzüm çeşitlerinin tekrarlanma sıklığına göre en yaygın üç çeşit Alphonse Lavallee, Red Globe ve Razakı çeşitleri olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bağcılık, iller bağcılık, üzüm çeşitleri

A STUDY ON THE DETERMINING THE VITICULTURE POTENTIAL AND DOMINANT GRAPE VARIETIES IN VINE PRODUCING PROVINCES

ABSTRACT

In this study, we aimed to determine the present status of grape and grape varieties in places where grape is grown. Data were collected through questionnaires obtained from provinces and district where grape is grown according to TÜİK data. The questionnaires were sent to the 189 Provincial and District Food, Agriculture and Livestock Provincial Directorates by mail and requested to be filled by personnel who are responsible for viticulture. The respondents in the questionnaire were asked to indicate the areas where the present vineyards areas in their study region and the types of dominant grapes as well as the places where viniculture was not possible but could be suitable for the vineyard. Data collected from 137 respondents were compiled and analyzed on a provincial basis. According to the frequency of repeating of grape varieties, the three most common varieties are Alphonse Lavallee, Red Globe and Razakı varieties.

Keywords: Viniculture, provinces viticulture, grape varieties, regionally grape varieties

GİRİŞ

Bağcılık için en uygun iklim şartlarına ve köklü bir geçmişe sahip olan Türkiye’de tarım topraklarının %2’si bağ alanı olup 4 milyon ton üzüm üretilmektedir [2]. Ülkenin iç ve doğu bölgelerinde yüksekliği 1500 m’yi aşan yöreler dışında ekonomik olarak bağcılık yapılmasının mümkün olduğu ve yıllık 1200–2600 mm arasında yağış alan Doğu Karadeniz Bölgesi sahil kesimi dışında bağcılık yapılmakta olduğu bildirilmektedir [4]. Bağcılık ile ilgili olarak 30 Aralık 2006 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren

‘Bağcılık Yönetmeliği’ adında bir düzenleme bulunmaktadır. Bu Yönetmelik ile bağcılığa uygun coğrafi bölgelerin belirlenmesi, bağ alanları ile asma ve üzümünden elde edilen ürünlerin çeşit ve miktarlarının tespiti ve planlanması amaçlanmıştır. Kaliteli ve sağlıklı ürün yetiştirme ve işlemeye yönelik tedbirlerin alınabilmesi için üretici, işleyici ve ticaretini yapanların kayıt altına alındığı bir veri tabanının oluşturulması hedefi ortaya konmuştur. Bağcılık sektörü açısından kayıt dışılığın önüne geçilmesi, bağ alanlarının çeşitler ve değerlendirme şekillerine bağlı olarak kayıt altına alınması gerektiği ifade

edilegelmiş [1, 3, 5, 6] ama henüz böyle bir veri tabanı oluşturulamamıştır. Bu çalışma ile illerimizin bağcılık potansiyeli, hangi üzüm çeşitlerinin ön plana çıktığı ve üzüm çeşitlerinin Türkiye tarihinde yaygınlık durumlarının ne olduğu konularında bilgi toplamak amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Çalışmada kullanılacak verilerin elde edilmesi için hazırlanan anket formları TÜİK verilerine göre üzüm üretiminin olduğu belirlenen iller (Çizelge 1) ve bu illerde öne çıkan ilçelerin Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB) Müdürlüklerine (189 adet) posta yoluyla gönderilmiştir. Ankette muhataplardan sorumluluk alanlarında hali hazırda bağcılık yapılan bölgeleri, mevcut bağ alanlarını ve hâkim üzüm çeşitleri ile bağcılık yapılmayan ama bağcılığa elverişli olabilecek yerleri belirtmeleri istenmiştir.

Metot

Elde edilen veriler bilgisayar ortamına girilmiş ve il bazında derlenmiştir. İllerde yetiştirildiği bildirilen üzüm çeşitlerine ait frekans çizelgesi oluşturulmuştur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Geri dönüşün sağlandığı 137 GTHB Müdürlüğüne ait anket verileri il bazında derlenmiştir. Aşağıda üzüm üretiminde %95'lik paya sahip 30 il sırasıyla verilmiştir.

Manisa

Manisa İlinde. 2016 TÜİK verilerine göre 793.053 dekar alanda bağcılık yapılmaktadır. Hakim üzüm çeşidi Sultani Çekirdeksizdir. Salihli ilçesinde 120 bin da bağ vardır 110 bin da alanda çekirdeksiz geri kalanda süperior, crimson, red globe Horoz Karası, T. İlkeren çeşitleri yetiştirilir. Gölmarmara ilçesi Merkez, Tiyenli, Kayaaltı, Değnekler, Ozanca, Hacıbaştanlar, Beyler, Kılcanlar, Yeniköy, Hacıveliler Mahallelerinde bağcılık yapılmaktadır. Hâkim üzüm çeşidi Sultani Çekirdeksizdir. TBS kayıtlarımıza göre 1393 da, Yeniköy 624 da, Ozanca 1181 da, 634

Hacıveliler 414 da, Çömlekçi 292 da, Taşkuyucak 69 da, Merkez 12.529 da Hacıbaştanlar 954 da, Tiyenli 4078 da, Beyler 147 da, Kayaaltı 3407da, Kılcanlar 884 da, Değnekler 1393 da, Gölmarmara toplam bağ alanı 26.000 da'dır. Turgutlu ilçesinde başta Sultani Çekirdeksiz olmak üzere, Alicante Boushe, Alphonse L. çeşitleri bulunmaktadır. Baktırlı, Sivrice, Kayrak, Karaoluk bağcılık yapılmayan ama elverişli olan yerlerdir. Sarıgöl ilçesinde bağ alanı 192.100 da olup, Superior Seedless, Sultani Çekirdeksiz, Red Globe, Crimson Seedless, Razaki çeşitleriyle bağcılık yapıldığı ifade edilmiştir

Çizelge 1. İllerin üzüm üretim değerleri (TÜİK, 2016)

Table 1. Grape production values of provinces (TUIK, 2016)

İller Provinces	Üretim (1000 ton) Production	% Üretim % Production	İller Provinces	Üretim (1000 ton) Production	% Üretim % Production
Manisa	1.373	34.5	Edime	14	0.4
Denizli	429	10.8	Balıkesir	14	0.4
Mersin	287	7.2	Çorum	14	0.4
İzmir	195	4.9	Malatya	13	0.3
Mardin	169	4.2	Kırıkkale	11	0.3
Diyarbakır	124	3.1	Yozgat	10	0.3
Gaziantep	116	2.9	Aksaray	8	0.2
Nevşehir	100	2.5	Şırnak	7	0.2
Kilis	92	2.3	Afyon	7	0.2
Elazığ	75	1.9	Muğla	6	0.1
Konya	72	1.8	Amasya	6	0.1
Adıyaman	70	1.8	Erzincan	6	0.1
Isparta	63	1.6	Hakkâri	5	0.1
Kahramanmaraş	63	1.6	Bitlis	5	0.1
Sakarya	62	1.5	Bilecik	5	0.1
Şanlıurfa	59	1.5	Kırşehir	5	0.1
Hatay	46	1.2	Kırklareli	4	0.1
Tokat	43	1.1	Kocaeli	4	0.1
Bursa	40	1.0	Çankırı	3	0.1
Tekirdağ	39	1.0	Tunceli	3	0.1
Çanakkale	36	0.9	Eskişehir	3	0.1
Karaman	36	0.9	Muş	2	0.1
Burdur	33	0.8	Kastamonu	2	0.1
Batman	32	0.8	Kütahya	2	0.0
Ankara	30	0.7	Osmaniye	2	0.0
Uşak	28	0.7	Artvin	1	0.0
Kayseri	26	0.7	Bingöl	1	0.0
Antalya	24	0.6	Bolu	1	0.0
Niğde	23	0.6	Karabük	1	0.0
Siirt	18	0.5	Sivas	1	0.0
Aydın	16	0.4	Samsun	1	0.0

Denizli

Buldan Mahmutlu, Yenicekent, Oğuz, Doğan, Bölmekaya, Merkez, Kadıköy,

Sarımahmutlu, Boğazçiftlik, Bozalan mahalleleri ağırlıklı bağ bölgeleridir. 38000 da bağın %90'ında sultani Ç, geri kalanında Razaki, Superior seedless, T. İlkeren, Red Globe, Alphonse L. ve Mevlana çeşitleriyle üretim yapılmaktadır. Güney ilçesindeki bağ alanlarında (33.335 da) Kalecik Karası, Öküzgözü, Boğazkere, Merlot, Syrah, Cabernet S., Chardonnay, Alphonse L., Red Globe çeşitleriyle üretim yapılmaktadır. Sarayköy ilçesinde (5486da) Sultani Çekirdeksiz, Superior Seedless, Trakya İlkeren, Thompson çeşitleri vardır. Pamukkale İlçesinde (11.042da) Sultani Çekirdeksiz, Red Globe, Alphonse Lavallee, Trakya İlkeren, Superior Seedless, Çal Karası çeşitleri bulunur. Honaz İlçesinde (23.550 da) Sultani Çekirdeksiz, Red Globe, Alphonse Lavallee, Royal, Black Magic, Trakya İlkeren bulunurken Çal'da (194.500 da) Sofralık ve Kurutmalık Sultani Çekirdeksiz, Çal Karası, Alphonse Lavallee, Red Globe, Razaki, Mevlana, Boğazkere, Öküzgözü, Cabernet S., İri Kara çeşitleri bulunur. Çivril (8.500 da) Razaki, Baklan (19.425 da) Çal Karası, Sultani Çekirdeksiz, İri Kara, Bekilli (35.000 da) Çal Karası, Öküz Gözü, Kalecik Karası, Cabernet, Boğazkere, Merlot, Syrah çeşitleriyle üretim yapılan yerlerdir. Tavas İlçesi Kızılcabölük, Merkez, Nikfer, Bahçeköy ve Yorga'da sofralık yerel çeşitler bulunurken Sofular ve Ebecik mahallelerinde Alphonse L., Michele Palieri, Crimson seedless çeşitleri vardır. Baklan ilçesinde Çalkarası ve Eksekarası üzüm çeşitleri ilk sıralardadır. Çalkarası üzüm çeşidi bölgeye özgü bir çeşit olmasına karşın daha çok Eksekarası üzüm çeşidi yüksek veriminden dolayı tercih edilmektedir. Çalkarası çeşidinin farklı değerlendirilme şekillerinin olması ve bölge iklimine tam uyum sağlaması sebebiyle desteklenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Mersin

Yalova incisi, Tarsus beyazı, Ergin çekirdeksiz, Viktoria, Trakya İlkeren, Prima, Cardinal, Red Globe, Antep karası, Early Sweet, Michele Palieri, Alphonse Lavallee çeşitleriyle bağcılık yapılmaktadır. Gülnar İlçesinde Üçoluk ve Çukurasma köylerinde Kuş üzümü, sofralık çeşit olan Bereket (yerel adı takkara), muhtelif eski şaraplık çeşitlerle bağcılık yapılmakta olduğu ve bağcılık

yapılan alanlar dışında bağcılığa elverişli alanın olmadığı belirtilmiştir. Silifke İlçesi Uzuncaburç, Çaltıbozkır, mahallelerinde Alphonse L, Namrun, Gündüzler, Kepez, Yenisu mahallelerinde Toroskarası, Alphonse L., Patkara, Aküzüm, Göküzüm, Keben, Sabak, Kargıcak mahallelerinde Ata sarısı, Razaki, Ceviz üzümü, Patkara, Aküzüm, Göküzüm, Çatak mahallesinde Dilmis, Patkara çeşitleri bulunduğu ifade edilmiştir.

İzmir

Menemen İlçesinde hali hazırda Menemen ovasının her bölgesinde bağ bulunmakta olup, TBS'ye kayıtlı bağ alanı 6350 da olmakla birlikte kayıt dışında ki bağlar ile bu alanın aslında 2 misli olduğu ve bölgede kurutmalık amaçlı sultani çekirdeksiz yetiştirildiği belirtilmiştir. Kemalpaşa ilçesi Armutlu mahallesinde 1200 da, Aşağıkızılca mahallesinde 737 da, Cumalı mahallesinde 81 da alanda kurutmalık üzüm bulunmaktadır. Bergama ilçesi Kozak bölgesinde Kozak beyazı, Kozak siyahı, Alphonse L. ve Razaki çeşitleriyle bağcılık yapıldığı bildirilmiştir.

Mardin

Midyat 116.200 da, Ömerli 50.000 da, Savur 31.080 da, Mazıdağı 15.800 da alanla en öncelikli üretim yapan ilçelerdir. Diğer altı ilçede (Artuklu, Kızıltepe, Nusaybin, Dargeçit, Yeşilli ve Derik) toplam 133.577 da bağ alanı olduğu bildirilmiştir. Bu istatistiki verilere çok güven olmasa da il genelinde 200 bin da alanın üstünde bağ olduğunun tahmin edildiği ifade edilmiştir. Bağ alanlarında en çok 'Mazrone' olarak adlandırılan şıralık beyaz daha çok pekmez, cevizli sucuk yapımında, az da olsa beyaz şarabı yapılan ince kabuklu Eylül ayının ortası Ekim ayının başlarında hasat edilen çeşit bulunur. İkinci düzeyde 'Zeyti' olarak adlandırılan beyaz sofralık ve kurutmalık olarak değerlendirilen çeşit gelmektedir. Orman vasfını yitirmiş alanlar ve Maliye hazinesine ait araziler ve bazı mera alanları bağcılığa uygun yerler olduğu belirtilmiştir. Ömerli İlçesinde 50 bin dekar alanda bağcılık yaptığı ve hâkim çeşitlerin merzune, kerkuşi, kerkoki, zeyti olduğu belirtilmiştir. Midyat ilçesinde kerküş, mazruni, haseni, zeyti, benati, libdirej, reşik yerel adlarıyla bilinen çeşitler bulunduğu ve Sivrice, Gelinkaya, Barıştepe, Düzova,

Söğütlü, Acırlı köylerinin bağcılık yapılmayan ama elverişli olan yerler olduğu belirtilmiştir. Artuklu İlçesinde Mazrûna, Hakibi, Kurfok, Mesek, Zeyti, Kerkuşi, Bılalı, Heseni, Yediveren, gibi yerli çeşitler mevcuttur. Dargeçit İlçesinde Kerküş, Mazrume, Haseni, Zeyti, Benati, Libdirej, Reşik adlı yerel çeşitler bulunduğu ve Alayurt, Sümer, Altıyol, Gürışık, Yılmaz köylerinin bağcılık için uygun olduğu ifade edilmiştir.

Diyarbakır

Ergani İlçesi kuzey, doğu ve batı bölgelerinde bağcılık yapılmaktadır. Hâkim üzüm çeşidi: Sofralık ve şıralık olarak değerlendirilen çekirdekli olan Şire üzümüdür. Çermik ilçesinde Kuyuköy, Kalaç köyü ve Elifuşağı köyleri başta olmak üzere tüm köylerde bağcılık yapılmaktadır. 34 bin dekarı bulan bağ alanlarında Boğazkere, Şire, Avderi, Rıbyaye, Çirbet, Vanki, Genç Mehmet üzüm çeşitleri bulunur. Dicle ilçesinde 3500 da organik, toplam 6-7 bin da bağ vardır. En yaygın çeşit şıralık Mazrume olmak üzere Öküzgözü, Boğazkere ve Mikeri çeşitleri olduğu belirtilmiştir.

Gaziantep

İlde hâkim çeşitler Hatun Parmağı, Sultani çekirdeksiz, Horoz Karası, Dımışkı, Besni, Dökülgen ve Hönüsü'dür. 2015 TBS kayıtlarına göre ildeki bağ alanları 95500 da olup gerçekte TÜİK verilerinde olduğu gibi 164200 da bağ vardır. Islahiye ilçesinde Yeşilyurt, Altınüzüm, Boğaziçi, Karapınar, Aşağıbilenler Mahallelerinde bağcılık yapılmaktadır. Hatun Parmağı, Horoz Karası ve Pafi çeşidi yetiştirilmektedir. Cevdetpaşa, Güllü höyük, Karapolat ve Atatürk mahalleleri bağcılık için uygundur.

Nevşehir

Çat ilçesinde Dimrit ve Parmak Üzüümü, Avanos İlçesinde İsmailoğlu, Sulusaray İlçesinde Emir çeşitleriyle bağcılık yapıldığı belirtilmiştir. Ürgüp ilçesi bağ alanının 59600 dekadır. Dimrit, Emir ve Parmak üzümü bulunduğu ifade edilmiştir.

Kilis

Kilis Merkez, Musabeyli, Polateli, Elbeyli ilçesinde Rumi, Kilis Karası (Horoz Karası),

Pafi üzüm çeşitleriyle bağcılık yapıldığı ifade edilmiştir. Musabeyli İlçesi 2016 yılı ÇKS kayıtlarına göre toplam 24275 da alanda bağcılık yapıldığı ve bağcılık yapılmayan yer/köy bulunmadığı ilçe merkezi ve köylerinde ağırlıklı olarak "Kilis Karası" üzüm çeşidi, az miktarda "Kabarcık" çeşidi yetiştirildiği ifade edilirken Elbeyli ilçesinin de tamamının bağcılığa uygun olduğu bildirilmiştir.

Elazığ

Elazığ merkez Hoş, Kırac, Koruk, Dambüyük, Muratçık, Sün, Aydıncık, Alibey, Alpagut köyleri ağırlıklı olmak üzere tüm köylerimiz ile Baskil, Ağın, Keban, Kovancılar, Maden, Arıcak, Alacakaya ilçelerinde bağcılık yapılmaktadır. Bağ alanları toplamı 110.000 dekar olup Öküzgözü, Boğazkere, Ağın Beyazı ağırlıklı olmak üzere, Şilfoni, Kırmızı, Kabarcık, Tahannebi çeşitleri bulunur İl genel olarak gerek toprak yapısı, gerekse geçmişinde yapılan yetiştiricilik bağcılığa uygun alanların varlığına işaret etmektedir. Son yıllarda üzüm fiyatlarının gerilemesi nedeniyle eski bağ alanları terkedilmiş veya sökülüştür. Merkez ilçeye bağlı Hoş, Kırac, Koruk, Dambüyük, Muratçık köyleri ağırlıklı olmak üzere tüm köylerimiz ile Baskil, Ağın, Keban, Kovancılar, Maden, Arıcak, Alacakaya ve Sivrice ilçeleri bağcılığa uygun alanlara sahip olduğu ifade edilmiştir.

Konya

Bozkır 10404 da, Hadim 13648 da, Güneysınır 14196 da, Halkapınar 991 da, Tuzlukçu, 2007 da, Hüyük: 763 da, Taşkent 1007 da bağ alanına sahip olduğu ve Ekşikara, Göğ üzümü, Dimrit, Büzgülü, Deve Gözü, Razakı, Nazlı çeşitleri bulunduğu bildirilmiştir. Derebucak, Beyşehir, Halkapınar ilçelerinde bağcılığı geliştirmek ve yaygınlaştırmak mümkün olduğunu, bağcılığa en uygun ilçenin Tuzlukçu olduğu ifade edilmiştir. Hadim ilçesi genelinde çeşit bakımından yoğunluk sırasına göre üzüm çeşitleri Kecimen (Ekşi Kara), Hafızali, Göğ üzüm, Ak ve Siyah Dimrit, Alphonse L., Red globe, Trakya ilkeren çeşitleri bulunmaktadır. 26 mahallede bağcılık yapılmaktadır ve Fakılar ile İğdeören mahalleleri bağcılığa uygun yerlerdir. Bozkır İlçesinde Hamzalar,

Armutlu, Kızılçakır, Sarıoğlan mahallelerinde 6500 da'lık bir alanda yoğun olarak bağcılık yapılmaktadır. Hakim üzüm çeşitleri; Kecimen, Dimrit, Trakya İlkeren ve Çavuş çeşitleridir. Çağlayan, Dere, Taşbaşı, Tepelice, Tepearası mahalleleri de bağcılığa uygun yerler olduğu belirtilmiştir

Adıyaman

Adıyaman merkezinde mevcut bağ alanı 9050 dekar ve hâkim üzüm çeşitlerinin Kabarcık, Tahannebi, Antep Karası, Öküzgözü, Peygamber üzümü olduğu ifade edilmiştir. Gölbahşi ilçesinde 33 köyde genel anlamda bağcılık faaliyeti devam etmekle birlikte 2 belde ve 1 köyde bağcılık faaliyeti daha yoğun görülmektedir. İlçe genelinde 2016 ÇKS kayıtlarına göre yaklaşık 35 bin dekar bağ alanı mevcuttur. Hâkim çeşit olarak kurutmalık Peygamber üzümü öne çıkarken Antep karası, Kızlar tahtası, Azezi, Kabarcık çeşitleri yetiştirilmektedir. Besni ilçesinde çoğu köyde yetiştiricilik yapıldığı ve Besni ağ üzümü, Kızlar tahtası, Koraş, Besni peygamber üzümü, Kurnur çeşitlerinin yetiştirildiği bildirilmiştir.

Isparta

Yalvaç ilçe merkezi, Özgüney, Özbayat, Kuyucak, Bağkonak, Kozluca, Dedeçam köylerinde Büzgülü (karagevrek), Siyah Gemre, Razakı, Antep Karası, Alphonse Lavelle, Red Globe, Michelle Palieri, Royal çeşitleriyle bağcılık yapılmaktadır. Gönen (Güneykent) Şarkikarağac (Muratbaşı) Keçiborlu (Senir, Aydoğmuş) Senirkent (Büyükkabaca) bağcılık yapılan diğer yerler olup İl genelinde yetiştirilen üzüm çeşitleri Siyah gemre, Alphonse L., M. Palieri, Red globe, T. İlkeren, Horoz karası, Kara Gevrek, Prima, Erzincan cimin, Black magic, Razakı, Ata sarısı, Yalova İncisi çeşitleridir.

Kahramanmaraş

ÇKS'ye kayıtlı 54029 da bağ alanı bulunurken TÜİK verilerine göre 274280 da bağ vardır. Kabarcık başta olmak üzere Mahrabaşı ve İsl. Çekirdeksizi üzüm çeşitleridir. Bağ alanlarının yaklaşık %80'i Pazarcık ve Onikişubat ilçelerindedir. Onikişubat ilçesinde Kürtül, Mimarşinan, Şahinkayası, Kapukaya, Avcılar, Beşen, Kertmen, Sarıçukur, Maksutlu,

Bulutoğlu, Hacınınoğlu, Çakırdere Hacıibrahimuşağı mahallelerinde bağcılık yapılmaktadır. Bağcılık yapılmayan yerlerde su problemi olduğu için zeytin yetiştiriciliğine yönelmiştir.

Sakarya (Pamukova)

Bölgede sofralık üzüm yetiştirmek amacıyla yoğun bir şekilde bağcılık yapılmaktadır. Son yıllarda meydana gelen ilkbahar donları nedeniyle sıkıntı yaşanan bölgeler mevcuttur. Müşküle, Red Globe, Michele Palieri, Alphonse Lavallee, Çavuş ve Trakya İlkeren çeşitleri bulunduğu belirtilmiştir.

Şanlıurfa

Bozova, Karaköprü (merkez ilçe) ve Hilvan ilçelerinde ağırlıklı olarak yetiştirilen üzüm çeşitleri Çilores, Tahannebi, Hönüsü, Azazi, Kızlar tahtası, Antep karası, Kabarcık, Gülgülü, Hatun parmağı, Boğazkere, Öküzgözü, Dımışkı, Cardinal, Razakı Çeşitleridir. Bağcılığa elverişli alanlar olmakta birlikte bu alanlarda sulama yapılamadığı, antepfıstığı, zeytin ve badem öncelikli olarak yetiştirilmekte olduğu ifade edilmiştir.

Hatay

Hassa İlçesinde bağ yetiştiriciliği yapılabilecek tüm alanlarda bağcılık yapıldığını ve Pafi, Antep karası, Hatun Parmağı, Sultani Çekirdeksiz çeşitlerinin bulunduğu bildirilmiştir. Kırıkhan ilçesi Soylak, Bektaşlı, Balarmudu, karaçağıl hattı üstündeki mahallerde Red Globe, Alphonse, M. Palieri, Süperior, Crimson S., Sultani Ç., Early Swith, T. İlkeren çeşitleri bulunmakta olduğu ifade edilmiştir.

Tokat

Tokat il Merkezi, Erbaa, Niksar, Pazar, Zile ve Turhal İlçelerinde bağcılık yapıldığı, Narince (%95) Çavuş ve Yalova incisi çeşitleri bulunduğu belirtilmiştir. Tokat genelinde tüm bölgelerin bağcılığa elverişli olduğu Filoksara zararlısının yok ettiği bağ alanlarında tekrar dikimlerin başladığı ifade edilmiştir.

Bursa

İznik İlçesinde 40000 da, Mudanya İlçesinde 6000 da, Orhaneli ilçesinde yaklaşık 4000 da, Osmangazi ilçesinde 3460 da bağ alanı vardır. Diğer ilçelerde de az miktarda bağ alanı bulunmaktadır. Alphonse L., Müşküle, Ata Sarısı, Red Globe, Hamburg Misketi üzüm çeşitleri yaygın çeşitlerdir. Dağ ilçeleri (Orhaneli, Harmancık, Büyükorhan) bağcılığa uygun olmakla birlikte genç nüfusun olmaması sebebiyle buralarda bağcılık yapılmamaktadır. Ayrıca yeni tesis edilecek bağlarda ekonomik olarak fayda sağlanabilmesi için geçecek 3-4 yıllık sürenin uzun olarak görüldüğü ifade edilmiştir.

Tekirdağ (Süleymanpaşa)

Süleymanpaşa merkez, Barbaros, Yenice, Işıklar, Naip başta olmak üzere hemen hemen tüm köylerde bağcılık yapılmaktadır. Alphonse L., M. Palieri, Red Globe, Trakya İlkeren, Hafızali, İtalya sofralık çeşitleri ve Yapıncak, Semillion, Cinsault, Gamay, Papazkarası, Merlot, C. sauvignon, S. blanc şaraplık çeşitleri bulunmaktadır. Tekirdağ Süleymanpaşa ilçesine bağlı aktif bağcılık yapılmayan köylerinde de az miktarda bağ alanları bulunduğu ve iklim ve toprak şartları bakımından tüm köylerin bağcılığa uygun olduğu ifade edilmiştir.

Çanakkale

Bayramiç (19630 da), Bozcaada (11957 da) ve Eceabat (4251 da) ilçeleri bağcılıkta öne çıkan ilçelerdir. Bayramiç'te Karasakız hâkim üzüm çeşidiyken Eceabat ilçesinde Merlot, Syrah, Cardinal, Petit verdot çeşitleri bulunur. Bozcaada İlçesi Çayır Mevkiinde Çavuş, Vasilaki, Karasakız (Kuntra), Cabernet, Habbele Mevkiinde Çavuş, Vasilaki, Kuntra, Cabernet, Karalahana, İskenderiye Beyazı, Ova Mevkiinde Şiraz, Cabernet, Saraya Mevkiinde Cabernet, Kuntra, Red Globe, Cardinal, Amerikan Çeşmesi mevkiinde Çavuş, Vasilaki, Kuntra, çeşitleriyle bağcılık yapılmaktadır.

Karaman

İl merkezine bağlı Ermenek, Sarıveliler ve Başyayla ilçelerinde aktif olarak bağcılık yapıldığı, büyük çoğunlukla Ekşikara üzüm çeşidi bulunduğu az miktarda Alphonse L, Razakı, Esebalı, Göğüzüm, Akdimrit ve

Karadimrit çeşitlerinin mevcut olduğu belirtilmiştir. Mevcut alanlar da sorun olan işgücü azlığı, modern bağların ve yeni çeşitlerin yaygınlaşmaması, iklimsel olumsuzluklar ve yetersiz zirai mücadele ortadan kaldırıldığında bağcılık yapılabileceği ifade edilmiştir.

Burdur

Merkez, Askeriye, Gökçebağ, Kuruçay, Yassıgüme, Hacılar ve Düğer Köylerinde Burdur Dimriti ve Razakı çeşidi bulunmaktadır. Karakent, İlyas Aşağımüslümler Köylerinde Burdur Dimriti çeşidiyle bağcılık yapılmaktadır. Kozluca'da Antep karası, Burdur Dimriti bulunur. Yeşilova ilçesi Yarışlı, Harmanlı ve Sazak Köylerinde Burdur Dimriti, Razakı, Işıklı çeşitleri vardır. Yeşilova ilçesinin Güney, Salda, Horoz ve Karaköy köylerinde Burdur Dimriti, Sultani Dimrit, Razakı, bulunmaktadır. Karamanlı İlçesi Manca köyünde Razakı, Burdur Dimriti çeşitleriyle bağcılık yapılırken Çeltikçi ilçesinde hâkim üzüm çeşidi Razakıdır. Bölgede bağ alanları genellikle kıraç ve verimi düşük alanlarda yapılmaktadır. Bağ alanları devletin projeleri sonucunda oluşturulmuştur. Burdur'da hayvancılık ana geçim kaynağı olduğu için sulanabilir ve verimli alanlarda yem bitkileri ekilişleri yoğun olarak yapıldığı, bağ alanlarında azalma olduğu, bu nedenlerden dolayı mevcut bağ alanlarının korunması gerektiği ifade edilmektedir.

Ankara

Hafızali Narince, Hasandede, Tokat üzümü (yerel), Kalecik karası, Sobekara (yerel) ve Alphonse Lavallee çeşitleri yetiştirildiği belirtilmiştir. Gündül İlçe merkezi ve Karacaören, Salihler, Çukurören, Akçakale, Yeşilöz, Taşören, Kavaközü, Çağa, Adalıkumu Mahallelerinde; Güzgülü, Alphonse L., İtalya, Tokat Kadın Parmağı, Ata Sarısı çeşitleriyle bağcılık yapılmaktadır. Elmadağ, Gündül ve Beypazarı ilçeleri bağcılığa oldukça elverişli olduğu halde bağ alanları çok azalmıştır. Kalecik ilçesi tarım arazisinin %5'ini bağ alanları oluşturmaktadır. İlçede 2723 ha arazide başta Kalecik Karası olmakla beraber Hasandede, Sungurlu, Çavuş, Ata Sarısı, Yalova İncisi ve Razakı üzüm çeşitlerinin üretimi yapılmaktadır. Kalecik

İlçesi her mahallesinde bağcılık yapılan bir ilçe olmasına rağmen desteklerin çekici olmaması, bakım zorluğu, pazar sıkıntısı ve tapu kayıtlarındaki sıkıntılar sebebiyle üreticilerin mevcut bağları da bozma eğiliminde olduğu ifade edilmiştir.

Kayseri

İlde genel anlamda Parmak, Dimrit, Karagevrek, Buludu, Razakı, Sungurlu, Gül Üzümlü gibi çeşitlerle bağcılık yapılmakta olduğu bildirilmiştir. İncesu İlçesinde 40000 dekar bağ sahası mevcut olduğu ve yaygın olarak Parmak, Karagevrek, Gülüzümü, Beyaz Buludu, Siyah Buludu, Göğ Buludu, Şireder, Çavuş, Göğcek, Öküz Gözü, Karaser Karası, İldeş, Razakı vb. gibi üzüm çeşitleri bulunduğu ifade edilmiştir. Talas ilçesinde Süleymanlı ve Kuruköprü köylerinde Dimrit, Koçcağz köyünde Bulut, Razakı, Gül üzümü bulunmaktadır. Kamber ve Ortakavak Mahallesi bağcılık yapılmayan ama elverişli olan yerlerdir.

Antalya

Antalya genelinde ürün çeşitliliğinin fazla olması ve üzümün öncelikli ürünler içerisinde yer almaması sebebiyle bağcılık sınırlı alanlarda yapılmaktadır. Elmalı ilçesinde 4330 da alanda Tilki Kuyruğu, Red Globe, Öküzgözü, Boğazkere, Merlot çeşitleriyle bağcılık yapılmaktadır. Döşemealtı ilçesinde 904 da Alphonse Lavallee, Cardinal çeşitleri varken Finike İlçesinde 400 da Burdur Dimriti ve Tilki Kuyruğu çeşitleri bulunur. Gündoğmuş ve İbradı ilçelerinde sırasıyla 900 ve 1245 da alanda Alphonse Lavallee ve Cardinal yetiştirilir. Kaş İlçesinde 1.200 da Margaz çeşidi vardır. Manavgat 1.270 da Yalova İncisi, Cardinal, Trakya İlkeren, Alphonse Lavallee, Perlette çeşitleri yetiştirilirken Aksu'da 600 da Trakya Trakya İlkeren ve Yalova İncisi bulunur. Akseki İlçesinde 4750 da bağ alanı olduğu ve Murtıçı, Güçlüköy, Akseki merkez, Erenyaka, Mahmutlar, Cemerler, Pınarbaşı, Çaltalıçukur mahallelerinde bağcılık yapıldığı belirtilmiştir. İlçede elverişli her yerde bağcılık yapıldığı ve Alphonse L., Cardinal, Trakya İlkeren Red Globe çeşitleri bulunduğu bildirilmiştir. Korkuteli ilçesinde Avdan, Ulucak, Akyar, Çomaklı, Yelten, Bayat, Yeşilyayla mahallelerinde bağcılık daha

yoğun yapılmaktadır. İlçede her bölge bağcılığa elverişli olup 5000 da bağ olduğu ifade edilmiştir.

Niğde

Bağların çok eski olup yerli çeşitlerle kurulmuş olduğu belirtilmiştir. Altunhisar ilçesinde Mor Şahabi, Kara Şahabi, Kadın Parmağı, Patlak Üzüm, Kavak Yaprığı, Adilimit gibi yerel çeşitlerle bağcılık yapılmaktadır. Bor İlçesinde 13900 da bağ alanı ve Siyah Üzüm, Hevenk, Ak üzüm, Adilimit, Sihay Şahabi, Kavak Yaprığı çeşitleri bulunurken Çamardı İlçesinde Besni, Tarsus Karası çeşitleri bulunduğu ifade edilmiştir.

Siirt

İlin her bölgesinde bağcılık yapılabildiği ve Aşkar, Bağlıti, Besirane, Bineteti, Boğa, Cevzane, Çiçike, Düvrevi, Emiri, Gadöv, Gevre, Hacı Mendi, Hergifi, Heseni, Hezirani, Karröd, Keşirte, Meyan, Meyme Zeynep, Memky Eyşo, Mivazer, Polati, Reşalya, Rötik, Silopi, Sinciri, Sipiyo, Siropiromenda, Şevkeye, Tarsus Beyazı, Tarsus Siyahı, Tayfi, Veledezin adlı yerel çeşitlerin bulunduğu bildirilmiştir. Şirvan ilçesinde Ormanbağı, Gözlüce köyü yoğunlukta olmak üzere çevrede kısmen bağcılık yapılmaktadır. Genel olarak Tayfi Üzüm çeşidi yetiştirmekte olup Binetati, Sinciri, Turturık, Düvrüvi çeşitlerinde bulunmaktadır. Siirt Şirvan ilçe ve çevresi genel olarak bağcılığa uygun bir bölge olduğu için bağcılık alanlarını genişletilmesi konusunda potansiyeli yüksek bir bölgedir. Pervari ilçesi Çobanören köyü Botan çayı kenarı, Narsuyu köyü, Güleçler, Gölgeci, Üçkoyuk ve çukur köyleri Botan çayına yakın kesimlerde bağcılık yapılmaktadır. Tillo İlçesinde Hatrant, Sinep, Fersaf ve Sive köylerinde Bineteti, Emiri, Hergifi, Hasani, Sinciri üzüm çeşitleriyle bağcılık yapıldığı ifade edilmiştir.

Aydın

Kuşadası, Koçarlı, Sultanhisar, Karacasu ve Karpuzlu'nun bağcılığa elverişli olduğu ifade edilmiştir. Kuşadası'nda Alphonse L., Royal ve M. Palieri çeşitleri bulunduğu belirtilmiştir. Buharkent İlçesinde Süperior S., Red Globe, Mevlana, T. İlkeren. çeşitleri bulunmaktadır. Koçarlı ilçesinde sadece

Bağcılar köyünde bağ olduğu ve 2534 da alanda Razakı ve Alphonse L. çeşitleri yetiştirilmektedir. Sultanhisar ilçesinde Bağcılık genelde dağ köylerinde yapılmaktadır. Bölgede incir yetiştiriciliği yapıldığı, bağa göre daha az işçiliği ve daha fazla geliri olduğu için bağcılığın ilgi görmediği belirtilmiştir.

Edirne

Merkez Küçükdöllük köyünde İtalia, Trakya İlkeren, Alphonse L., Cardinal, Red

Globe, Merlot ve Cabernet Sauvignon ve Papazkarası çeşitleri bulunmaktadır. Uzunköprü İlçesinde Kırçasalılı Beldesi, Yeniköy Mahallesi, Çobanpınar Köyü ve Aslıhan Köyünde toplam 809 dekar bağ (51 dekar sofralık, 758 dekar şaraplık muhtelif) bulunmaktadır. Lalapaşa İlçesinde; Hamzabeyli, Küçüközü, Çallidere, Kalkansöğüt, Vaysal, Hacıdanışment, Ömeroba, Süleymandanışment bağcılık için uygun yerlerdir.

Çizelge 2. En yaygın üzüm çeşitleri (n=137)

Table 2. The most common varieties of grape

Çeşit Adı Varieties name	Frekans Frequency	Bulunduğu yerler Places
Alphonse Lavallee	42	Buldan, Adana, Akseki, Edirne, Ankara, Denizli, Mudanya, Eskişehir, Hadim, Çankırı, Balıkesir, Amasya, Delice, Silifke, Yapraklı, Karabük, Gündül, Isparta, Antalya, Bergama, Elazığ, Babaeski, Bilecik, Bursa, Karaman, Karamürsel, Kırklareli, Milas, Günyüzü, Pamukova, Tarsus, Taşova, Mersin, Tavas, Yalvaç, Aydın, Kırıkhan, Koçarlı, Turgutlu, Afyon, Muğla, Çanakkale
Red Globe	31	Buldan, Akseki, Edirne, Denizli, Mudanya, Pehlivan köyü, Eskişehir, Hadim, Balıkesir, Amasya, Karabük, Isparta, Antalya, Bilecik, Bursa, Karamürsel, Kırklareli, Milas, Pamukova, Sarıgöl, Süleymanpaşa, Tarsus, Bozcaada, Mersin, Yalvaç, Aydın, Dursunbey, Kırıkhan, Salihli, Günyüzü, Çanakkale
Razakı	30	Yeşilova, Buldan, Kayseri, Denizli, Artvin, Eskişehir, Çankırı, Burdur, Silifke, Yapraklı, Talas, Karabük, Bolu, Isparta, Bergama, Bilecik, İncesu, Karaman, Milas, Günyüzü, Samsun, Sarıgöl, Şanlıurfa, Yalvaç, Şemdinli, Kalecik, Koçarlı, Konya, Muğla, Çanakkale
Trakya İlkeren	25	Buldan, Adana, Akseki, Edirne, Bozkır, Denizli, Artvin, Mudanya, Hadim, Çankırı, Balıkesir, Karabük, Isparta, Antalya, Ardanuç, Bilecik, Karamürsel, Kırklareli, Pamukova, Süleymanpaşa, Tarsus, Mersin, Aydın, Kırıkhan, Salihli
Horoz Karası	20	Adana, Musabeyli, Amasya, Burdur, Elbeyli, Bolu, Adıyaman, Isparta, Gaziantep, Gölbaşı, Hassa, Kilis, Kırklareli, İslâhiye, Niğde, Şahinbey, Şanlıurfa, Tarsus, Mersin, Yalvaç, Salihli
Ata Sarısı	20	Aksaray, Artvin, Eskişehir, Gölbaşı, Balıkesir, Silifke, Karabük, Gündül, Isparta, Ardanuç, Bursa, Karamürsel, Kırklareli, Günyüzü, Samsun, Sarıcakaya, Taşova, Dursunbey, Kalecik, Muğla
Sultani Çekirdeksiz	18	Yeşilova, Buldan, Denizli, Eskişehir, Gölbaşı, Burdur, Balya, Gaziantep, Hassa, Kemalpaşa, Menemen, Sarıgöl, Şahinbey, Kırıkhan, Turgutlu, Muğla, Salihli, Manisa
Cardinal	18	Adana, Akseki, Edirne, Pehlivan köyü, Karabük, Antalya, Babaeski, Kırklareli, Menteşe, Milas, Şanlıurfa, Tarsus, Bozcaada, Mersin, Dursunbey, Osmaniye, Muğla
Çavuş	16	Bozkır, Artvin, Eskişehir, Amasya, Kocaeli, Ardanuç, İncesu, Kırklareli, Niğde, Pamukova, Sarıcakaya, Bozcaada, Tokat, Tosya, Kalecik, Çanakkale
Öküzgözü	15	Denizli, Pertek, Karabük, Dicle, Adıyaman, Antalya, Elazığ, Erzincan, İncesu, Kırklareli, Muş, Niğde, Şanlıurfa, Taşova
Michele Palieri	13	Eskişehir, Amasya, Isparta, Bilecik, Karamürsel, Pamukova, Süleymanpaşa, Tarsus, Mersin, Tavas, Yalvaç, Aydın, Kırıkhan
Yalova İncisi	11	Adana, Karabük, Bolu, Isparta, Antalya, Samsun, Tarsus, Mersin, Tokat, Kalecik, Osmaniye
Kabarcık	8	Musabeyli, Onikişubat, Adıyaman, Elazığ, Gölbaşı, Şanlıurfa, Afşin, Osmaniye
Royal	8	Denizli, Çankırı, Balıkesir, Amasya, Babaeski, Kırklareli, Yalvaç, Aydın
Merlot	8	Edirne, Balya, Antalya, Babaeski, Süleymanpaşa, Muğla, Kırklareli, Çanakkale
Hasandede	7	Ankara, Çankırı, Delice, Yozgat, Çorum, Kırıkkale, Kalecik
Boğazkere	7	Denizli, Çermik, Dicle, Antalya, Elazığ, Kırklareli, Şanlıurfa
İtalia	7	Edirne, Çankırı, Afyon, Gündül, Kırklareli, Günyüzü, Süleymanpaşa
Şire-mazrumi	7	Artuklu, Dargeçit, Mardin, Dicle, Midyat, Çermik, Ergani
Superior Seedless	6	Buldan, Denizli, Sarıgöl, Aydın, Kırıkhan, Salihli

SONUÇ

Anket cevaplarında üzüm çeşitlerinin tekrarlanma sıklığı Çizelge 2’de verilmiştir. Buna göre en yaygın 3 çeşidin Alphonse

Lavallee, Red Globe ve Razakı olduğu görülmektedir. Henüz çeşit tescil listesinde yer almayan, görece yeni bir çeşit olan Red Globe sıralamada çok çarpıcı bir yerdedir. Sahip olduğu özellikler sayesinde en bilinen

yaygın çeşitler arasına girmiştir. Yine görece yeni bir çeşit olan Michele Palieri ilk 15 çeşit arasında yer alarak dikkat çekmektedir. İllerin bağcılık durumu incelendiğinde Manisa ili müstesna bir konumdadır. Bu ilin hâkim üzüm çeşidi olan Sultani çekirdeksizin en fazla üretimi yapılan üzüm çeşidi olduğu açıktır. Elde kesin veriler olamamakla beraber yaygınlığına bakılarak Alphonse Lavallee'nin Sultani çekirdeksizden sonra en fazla üretimi yapılan üzüm çeşidi olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. Anonim, 2013. Vizyon 2023 Bağcılık Çalıştayı Sonuç Bildirgesi (<http://www.bagcilik.gov.tr/urun/files>) (Erişim Tarihi: Şubat 2016)
2. Anonim, 2017. Türkiye İstatistik Kurumu. (www.tuik.gov.tr) (Erişim Tarihi: Ağustos 2017)
3. Çelik, H., Gökçay, E., Barış, C., Marasalı, B., 1990. Bağcılıkta Tüketim Projeksiyonları ve Üretim Hedefleri. TMMOB ZMO Türkiye Ziraat Mühendisliği 3. Teknik Kongresi 8–12.01.1990, Ankara. 432–450s.
4. Çelik, H., Ağaoğlu, Y.S., Fidan, Y., Marasalı, B., Söylemezoğlu, G., 1998. Genel Bağcılık. Sun Fidan A.Ş. Mesleki Kitaplar Serisi: 1, 253s, Ankara.
5. Çelik, H., 2013. Türkiye Bağcılığında Üretim Hedefleri. Vizyon 2023 Bağcılık Çalıştayı, 26–27.06.2013, Tekirdağ. (<http://www.hasancelik.web.tr/yayinlar/122.pdf>) (Erişim Tarihi: Mayıs 2017).
6. Söylemezoğlu, G., Kunter, B., Akkurt, M., Sağlam, M., Ünal, A., Buzrul, S., Tahmaz, H., 2015. Bağcılığın Geliştirilmesi Yöntemleri ve Üretim Hedefleri. Türkiye Ziraat mühendisliği 8. Teknik Kongresi. (http://www.zmo.org.tr/yayinlar/kitap_goster.php?kodu=231) (Erişim Tarihi: Mayıs 2017).